

darne återställa freden, men råka sjelfve i slagsmål, hvilket slutligen öfvergick till de för hvarandra okände bröderne och slutar med bådass fall. Menniskoben hafva derunder hittats.»

Sången om de båda kämpande bröderna, som ovetande om sin släktskap dräpa varandra, varigenom ödets dom går i fullbordan, har hållit sig levande i bygden och haft stöd i ortnamnet Brödrahalla och den offerkast, som tidigare funnits på platsen. v. Friesen menar (*Svenska landsmålen* 1911 s. 611) att sången, runinskriften och ortnamnet tillsammans ge oss en skildring ur verkligheten på 1000-talet: de båda bröder, över vilka stenen är rest, äro desamma, som sången berättar om. C. W. v. Sydow har (*Nordisk Kultur* 9, 1931, s. 138) anslutit sig till v. Friesens uppfattning. »Då inskriften på den ena stenen verkligen säger, att den rests till minne av två bröder, så är det stor sannolikhet för att sången verkligen är en minnessången, även om den i någon mån av fantasien utsmyckats.» Det är väl tänkbart, men långt ifrån säkert, att det förhåller sig så. Man kan på ett par punkter konstatera bristande överensstämmelse mellan sången och verkligheten. Platsen för den tragiska händelsen skall enligt Olaus Magnus ha legat några mil från Jönköping, »aliquot stadiis ab oppido Ionacopensi», medan det i själva verket är 99 km på nutida landsvägar. De båda bröderna skola dessutom ha varit gamla och orkeslösa, när de dräpa varandra, vilket går dåligt ihop med stenens inskrift, som berättar, att det är deras fader, som låtit rista runorna. Man får dock ej kräva alltför stor noggrannhet i fråga om detaljer i den genom århundraden traderade sången. Av en viss vikt för frågans bedömande vid sidan av de påpekade omständigheterna, är att det icke förhåller sig så, som v. Friesen säger, att Reftele är den enda plats i Småland, där denna sången berättas. Den finns på många andra håll både i och utanför Småland. Ovan s. 97 har anförts en liknande sången, knuten till Sm 30 Trolleslöv i Berga sn, Sunnerbo hd, om två bröder, av vilka den ene dräper den andre. I *Ransakningarna* 1667 berättas den med trogen överensstämmelse i fråga om detaljer om bautastenar vid Russnäs i Höreda sn, och samma stenar med den till dem knutna sången syftar J. J. Lagergren på, när han i *Rättelser och tillägg* 2 s. 162 och andra handskrifter talar om stenar mellan Eksjö och Bränsmåla gästgivaregård i Höreda. I den version av sången, som berättas vid Russnäs, ha namn från inskriften på Sm 93 flutit in. Avståndet mellan Nömme och Russnäs är 4 km.

J. H. Wallman har hört samma sången i Holkaryd i Vrigstads sn och tror sig där ha funnit de av Olaus Magnus nämnda stenarna (*Topographica Smolandiae* s. 197). A. Friberg har i sina samlingar även gjort följande anteckning: »En dylik sången finnes om 2 stenar vid Södra Sonarp [Sonatorp!] i Ödestugu socken 2 mil från Jönköping.»

Även från andra landskap finnas uppteckningar av samma sången. Den har påträffats flera gånger i Östergötland och möter i reducerat skick, anknuten till två kummel i Vingåker, och en annan del av sången möter som ledmotiv i en uppteckning från Tegneby i Bohuslän.¹ Man har intryck av en typisk vandrings-sången, som knutits till kummel och resta stenar, framför allt sådana, som förekomma parvis.

Man har fäst stort avseende vid de skelett, som blivit funna i närheten av runstenen, och Elmgren, som stötte på två skelett mellan stenarna, ansåg sig ha funnit kvarlevorna av de båda bröderna. Stenarna ha, som ovan framhållits, rests i ett gravfält.

54. Södra Unnaryds kyrka.

Pl. 44.

Litteratur: N. G. Djurklou: *Antiqvariska resor i Östbo, Westbo och Mo härader* 1870 (ATA) s. 46, tr. i NSmMedd 8 (1926) s. 72; C. Lindsten: *Skrivelser till Riksantikvarien* den 22/6 1909, den 17/8 och den 18/11 1912, den 14/3 1913 (ATA); O. v. Friesen i NSmMedd 5 (1919) s. 84, jfr 8 (1926) s. 72 not.

Äldre avbildning: O. v. Friesen: foto den 13/8 1913 (NSmArk) återgivet i aa (1919).

Den runristade gravstenen är placerad i Södra Unnaryds kyrkas vapenhus, med järnkrampor fasthållen vid dess södra vägg.

¹ S. Erixon i *Västmanlands fornminnesförenings tidskrift* 9 (1917) s. 8. Jfr N. Ahnlund i *Historisk tidskrift* 1926 s. 354, J. Granlund: *Olaus Magnus' Historia om de nordiska folken* 5 *Kommentar* (1951) s. 45.

Stenen omnämnes första gången av N. G. Djurklou, som under sin resa 1870 om kyrkan antecknat: »Man uppgaf att vid ombyggnaden 2 runstenar skulle hafva blifvit i kyrkan inmurade, men uppgiften föreföll något sväfvande.» Den nämnda ombyggnaden av kyrkan ägde rum 1833. Endast en runsten har senare påträffats. Detta skedde under reparationsarbeten 1909. Socknens dåvarande kyrkoherde C. Lindsten meddelade den 22/6 1909 Riksantikvarieämbetet, att »vid resande af ställningar vid kyrkan för takets bättrande en sten hittades liggande som karm under ett halfmånformigt fönster nära taket med fönsterkarmen satt midt öfver stenen på längden. Hvad som möjligen kan stå skrifvet å sidan inåt kyrkan ser man ej för cement; men på den utåt vända delen stå runorna **hiarlikær**.»

Stenen togs senare ut ur väggen, varefter den 1913 placerades i vapenhuset. v. Friesen undersökte inskriften den 7/9 1912 och den 13/8 1913.

Stenen är 76 cm lång, 46 cm bred; de största runorna äro 12 cm höga. Inskriften, som omgivits med en ram, är fördelad på tre rader. Kors äro inristade vid basen och toppen. Utmed vänstra kanten har stenen slagits av, varigenom ramlinjen och topparna av åtskilliga runor gått förlorade. Även vid basen är ett stycke avslaget, på vilket en del av det nedre korset stod.

Inskrift:

gūþ gøme · h : igibryhtson | sial : ān : knutær | hiar likær
1 5 10 15 20 25 30 35

Guð geymi H(erra) Engibrikts sonar sálu. Hann Knútr liggr hér.

Gud bevare Herr Ingebrikts sons själ. Han Knut ligger här.

Till läsningen: Inskriften är utförd med det helstungna alfabetet med skillnad icke blott mellan | i och | e, | k och | g (i 37 k är punkten uteglömd) utan även mellan | a och | æ, | o och | ø; | användes som tecken för y, s har formen |, r är slutet |.

Runan 18 o är starkt skadad genom en avstötning i stenens yta. Man ser nedre delen av en hst och till vänster om denna en bst, som snett nedifrån stöter intill hst. Av runan 19 synes basen av en hst. På grund av den nämnda skadan i stenen är det svårt att med säkerhet avgöra, om det följt något efter 19 n; inga spår synas nedanför avstötningens nedre kant, varför det är sannolikt, att här står **son**, trots att man väntar en genitiv (se nedan).

Runan 24 är en binderuna ān, hann med h utelämnat. Avvikelserna mellan min läsning och Lindstens äro obetydliga. Han har ej noterat någon punkt efter 4–7 gøme och har av 17 s endast ett vertikalt streck. v. Friesen och min läsning överensstämma.

4–7 gøme, fsv. gøme har här den från litterära dokument välkända betydelsen 'bevara, skydda'.

Runan 8 h står, som v. Friesen antagit, sannolikt som förkortning av fsv. hærra, titel för adelsmän och präster. »Då han är inhemska och någon sätesgård från medeltiden icke är känd i Unnaryd, torde vi här ha framför oss sockenprästen, kyrkohærran i Undarydh» (v. Friesen).

Det förhåller sig, som vi nu veta, tvärtom så, att det låg tre sätesgårdar i Södra Unnaryd: Slätteryd, Tira (det nuvarande Tiraholm) och Vallsnäs. På en udde i sjön Unnern utanför det nuvarande Vallsnäs finnas rester av en medeltida stormansgård (C. Härenstam: *Finnveden under medeltiden*, 1946, s. 402 f.). Frälsemännen voro ovanligt talrika just i Finnveden under medeltiden (C. Härenstam aa s. 279). Följaktligen kan det ej anses säkert, att Herr Ingebrikt var präst. I de hos S. Gardell (*Gravmonument från Sveriges medeltid*, 1937) upptagna gravinskrifterna t. o. m. 1300-talets slut, i vilka ordet dominus förekommer, avser detta i 34 fall präster, i 15 världsliga stormän (9 fall kunna ej bestämmas).

Namnet Engibrikt är inlånat, fty. Ingobert, Ingibrekt. Den form med y i slutstavelsen, som förekommer i Unnarydsinskriften, finnas andra exempel på, t. ex. Albrykt (A. Grape: *Studier över de i fornsvenskan inlånade personnamnen*, 1911, 2 s. 38). I Danmark finnas Ængelbryt, Engilbryt 1473, Engelbryts 1468 m. fl. (Knudsen o. Kristensen). Det har diskuterats, huruvida y representerar ett uttal eller är grafisk företeelse. (Grape aa, S. Olsson-Nordberg: *Fornsvenskan i våra latinska originaldiplom* 1, 1926, s. 147.)

I 9–23 **igibryhtson sial** får genitivändelsen till *Engibrikt* suppleras ur det efterföljande *son*. Jämförlikt med *Engibrikt* i detta avseende är *gøzstaf son* DS 758 (år 1282), *dansun* DS 405 (år 1253) m.fl. Även genitivändelsen till *son* fattas sannolikt. Den kan, om man antager att den varit *-s*, suppleras ur det följande **sial**; dess frånvaro kan också förklaras genom inflytande från de på latin avfattade diplomerna, där *sun* i sammansättningar med fars (mors) namn nästan alltid är ändelselöst, vilket kasus det än står i. (S. Olsson-Nordberg aa 1 s. 109 med not 4.) Ordföljden i inskriften visar, att denna är kalkerad på latinska förebilder (se nedan).

20–23 **sial** och 31–34 **hiar** visa ej progressivt i-omljud på *a*. **hiar** återger sannolikt uttal med diftong.

I 25–30 **knutær** förekommer svarabhaktivokal liksom i 35–39 **likær**. Knut är ett i Sverige vanligt namn, »dock ej bland allmogens mest använda namn» enligt Lundgren o. Brate. Exempel föreligga både från Svea- och Götaland redan på runstenarna. Några av dessa exempel avse Knut den store t.ex. U 194, 344, Ög 111, och det är genom honom, som namnet blivit populärt i Sverige. Ordföljden i satsen »Han Knut här ligger» beror på inflytande från latinet och bör jämföras med *Magnus hic iacet* på Sm 115 och »**eifin** detta skrev» (= *hoc scripsit*) på Sm 81.

För tidsbestämningen kan man lägga märke till svarabhaktivokalen i **knutær** och **likær**, som tidigast förekommer i Sm 123 från 1100-talets senare del. **son** (= *sons*?) i stället för den äldre formen **sonar** kan ej användas som någon säker faktor för tidsbestämningen, då ristaren kanske ej avsett att rista mera än **son**. Troligen har inskriften tillkommit under 1200-talet. Enligt v. Friesen (*NSmMedd* 5, 1919, s. 88) bör inskriften av reala skäl förläggas inemot år 1300, eftersom Herr Ingebrikt med stor sannolikhet är präst och en sådan ej kunde offentligt erkänna en son, född efter år 1248, det år då celibatet infördes i Sverige. »Om vi räkna med medellivslängd, måste Knut ha dött senast omkring 1300» (aa s. 89). Som ovan framhållits, är det ej säkert, att Herr Ingebrikt varit en prästman. Dessutom veta vi ju intet om, vid vilken ålder sonen avlidit. Har fadern rest stenen, är man ej berättigad att räkna med medellivslängd hos sonen.